

TCO-ekonomerna och kostnadskrisen

Under de senaste åren har de svenska arbetskraftskostnaderna per producerad enhet stigit långsammare än genomsnittligt för industriländerna. TCO-ekonomerna hävdar tom att det svenska kostnadsläget i förhållande till omvärlden i dag är jämförligt med det som rådde 1973, dvs ett år då den svenska bytesbalansen var i jämvikt. Det snabba återställandet av konkurrenskraften skulle bero dels på devalveringarna av kronan under 1977, dels på återhållsamma löneavtal och förbättrad produktivitet. TCO-ekonomerna hävdar dessutom att i debatten om orsakerna till Sveriges ekonomiska problem har lönekostnadsutvecklingen våldsamt överdrivits. Mer än hälften av ökningen i arbetskraftskostnaderna per producerad enhet 1974–77 skulle således kunna tillskrivas statsmakternas ambition att under den konjunkturavmattning som inträffade dessa år hålla arbetskraften kvar i företagen. Genom att denna produktivetsreserv kunnat tas i anspråk under uppgångsfasen 1978–79 så har detta starkt kommit att bidra till den snabba förbättringen av det svenska konkurrensläget som registrerats för dessa år.

Trots att löntagarna tagit sitt ansvar och kostnadsläget återställts, vilket TCO-ekonomerna hävdar, så förefaller det uppenbart att den svenska ekonomin är i fundamental obalans. Underskottet i bytesbalansen var 1980 ca 20 miljarder kronor, och för innevarande år pekar prognoserna på ett underskott i samma storleksordning. Denna paradoxala situation kan enligt TCO-ekonomerna förklaras av att konkurrenskraften även påverkas av andra faktorer än produktionskostnaderna och över vilka företagen och statsmakterna har ansvaret, nämligen investeringar, marknadsföring, kvalitet, prispolitik, forskning och utveckling m m. Som ett explicit stöd för sin ståndpunkt pekar man på den svaga investeringsutvecklingen i den svenska industrin sedan mitten av 70-talet.

Med utgångspunkt från ekonomisk teori kan man vänta sig att exportefterfrågan ökar och importefterfrågan minskar när det relativa kostnadsläget i ett land förbättras relativt omvärlden. Detta bekräftas också av ekonomiska studier. TCO-ekonomernas tes är att detta samband mellan relativa arbetskraftskostnader och efterfrågan har försvagats p g a att företagen och statsmakterna inte tagit sin del av ansvaret för samhällsekonomin. Det går emellertid knappast att empiriskt belägga tesen att exportens respektive importens elasticitet med avseende på relativa arbetskraftskostnader skulle ha minskat under senare delen av 70-talet.

TCO-ekonomernas analys illustrerar faran av att definiera ett problem, i detta fall den svenska industrins konkurrenssituation, med utgångspunkt från en empirisk indikator, i detta fall de relativa arbetskraftskostnaderna per producerad enhet. Det är ju inte självklart att konkurrenskraften är återställd bara för att ett mätinstrument tycks indikera detta! I stället för att söka

förklaringar till dagens balansbrist i den svenska ekonomin i ändrat beteende hos företagen och statsmakterna, så skulle man kanske ha lagt ner lite möda på att kritiskt granska det använda konkurrensmättet. Sannolikt är mätinstrumentet bristfälligt och överskattar de senaste årens kostnadsförbättring relativt omvärlden. Dessutom torde mätskalans jämviktspunkt ha förskjutits nedåt. Kostnadsbalans bör inte definieras som värdet 100 för ett kostnadsindex, utan snarare som den kostnadsnivå vilken motsvarar jämvikt i bytesbalansen.

TCO-ekonomerna hävdar att de senaste årens snabba produktivitetstillväxt är en följd av att företagen i konjunkturuppgången kunnat utnyttja den arbetskraftsreserv som byggdes upp 1974–77. Då industriproduktionen 1980 inte stigit över den som uppnåddes under föregående konjunkturtopp (1974), torde produktivitetstillväxten i åtminstone lika hög grad kunna tillskrivas en minskad sysselsättning i industrin.

Den stora svagheten i kostnadsmättet är att det, för att ge en rättvis bild, förutsätter likvärdigt kapacitetsutnyttjande i Sverige och omvärlden. Mellan 1973 och 1980 har dock den svenska industriproduktionen utvecklats väsentligt ogynnsammare än för övriga industriländer genomsnittligt sett. Att industriproduktionen inte ökat alls mellan 1974 och 1980 är sannolikt också förklaringen till den dåliga investeringsutvecklingen. Med ett förbättrat kostnadsläge och ökade marknadsandelar för det svenska näringslivet torde också ett investeringsbehov uppkomma.

Om en fundamental balansbrist till följd av felaktiga kostnadsrelationer består under en längre tidsperiod, tvingas de företag som arbetar i internationell konkurrens – och inte som exempelvis varven hålls vid liv genom betydande statliga subventioner – att anpassa sin verksamhet till det nya kostnadsläget. Detta innebär naturligtvis kostnadsjakt och rationaliseringar. Det innebär också ökade svårigheter att finna lönsamma investeringsprojekt och slutligen också negativa effekter på sysselsättningen. På aggregerad nivå som i TCO:s relativa kostnadsindex noteras denna anpassningsprocess som en förbättring av det svenska konkurrensläget.

Man kan naturligtvis hävda att det svenska bytesbalansproblemet åtminstone delvis är en följd av att strukturproblemen i det svenska näringslivet – järn och stål, gruvor, varv, textil etc – är relativt större än i andra industriländer. Därtill kommer att Sveriges beroende av importerad olja också är större, vilket kan ses som en påspädning av strukturproblemet. Strukturproblem kan emellertid analyseras i termer av relativa arbetskraftskostnader. För att också komma tillrätta med strukturproblemen räcker det följaktligen inte endast att industrin tillväxer i samma takt som i andra industriländer; det krävs ökad industriproduktion *både* för att kompensera det strukturella bortfallet *och* för att betala den ökade oljenotan. Slutsatsen av detta är att kostnadsbalans enligt 1973 års norm, vid ett kapacitetsutnyttjande motsvarande det i omvärlden, knappast är ett tillräckligt ambitiöst mål i dag, om vi syftar till att uppnå jämvikt i bytesbalansen.

Christian Nilsson